

THE PALIVERSE PROJECT

The Universe of Buddha's Wisdom

Subcommentaries (Tīkā)

The Canon of Discourses - Subcommentaries (Sutta
Piṭaka - Tīkā)

3. The Collection of the Connected Discourses -
Subcommentaries (3. Saṃyutta Nikāya - Tīkā)

1. Subcommentary on the Book with Verses
(1. Sagāthāvaggaṭīkā)

6. Connected Discourses with Brahmās (6. Brahmaṣaṃyuttaṃ)

PaliVerse

3. The Collection of the Connected Discourses - Subcommentaries

1. Subcommentary on the Book with Verses

6. Brahmasaṃyuttaṃ

1. Paṭhamavaggo

1. Brahmāyācanasuttavaṇṇanā

172. Parivitaṅko uḍapādīti dhammagambhīratāpaccavekkhaṇahetuko dhammadesanāya apposukko uppajji. Ayaṃ parivitaṅko kasmā uḍapādi? Kattha ca uḍapādīti taṃ sabbaṃ vibhāvetuṃ “sabbabuddhāna”ntiādi āradḍhaṃ. Tattha āciṇṇasamāciṇṇoti ācarito ceva ācarantehi ca sammadeva ācaritoti attho. Etena ayaṃ parivitaṅko sabbabuddhānaṃ paṭhamābhisambodhiyaṃ uppajjatevāti ayamettha dhammatāti dasseti. Tattha aṭṭhame sattāheti idaṃ sattamasattāhato paraṃ sattāhabbhantare uppannattā vuttaṃ, na pana itaresaṃ viya aṭṭhamassa nāma sattāhassa pavattitassa sabbhāvā. Sapaccaggheti mahagghe. “Paccagghe”ti vā pāṭho, abhinaveti attho. Selamayeti muggavaṇṇasilāmaye.

Paṭividdhoti sayambhuñāṇena “idaṃ dukkha”ntiādinā paṭimukhaṃ nibbijjhanavasena patto, yāthāvato avabuddhoti attho. Dhammoti catusaccadhammo tabbinimuttassa paṭivijjhitabbadhammassa abhāvato. Gambhīroti mahāsamuddo viya makasatuṇḍasūciyā aññatra samupacitaparipakkaññāṇasambhārehi aññesaṃ ñāṇena alabbhaneyyapatiṭṭho. Tenāha “uttānapaṭikkhepavacanameta”nti. Yo alabbhaneyyapatiṭṭho, so ogāhituṃ asakkuṇeyyatāya sarūpato visesato ca passituṃ na sakkāti āha “gambhīrattāva duddaso”ti. Dukkheṇa daṭṭhabboti kicchena kenaci kadācideva daṭṭhabbo. Yaṃ pana daṭṭhumeva na sakkā, tassa ogāhetvā anu anu bujjhanako kadāci natthīti āha “duddasattāva duranubodho”ti. Dukkheṇa avabujjhitabbo avabodhassa dukkarabhāvato. Imasmiṃ tṭhāne “taṃ kiṃ maññatha, bhikkhave, katamaṃ nu kho dukkarataraṃ vā durabhisambhavataraṃ vā”ti suttapadaṃ vattabbaṃ. Santārammaṇatāya vā santo. Nibbutasabbapariḷāhatāya nibbuto. Attano paccayehi padhānabhāvaṃ nītoti vā paṇīto. Atittikaraṇaṭṭhena atappako sādurasabhojanaṃ viya. Tattha ca nirodhasaccaṃ santaṃ ārammaṇanti santārammaṇaṃ, maggasaccaṃ santaṃ santārammaṇaṇcāti santārammaṇaṃ, anupasantasabhāvānaṃ kilesānaṃ saṅkhārānaṃ abhāvato santo. Nibbutasabbapariḷāhattā nibbuto. Santapaṇītabhāveneva tadatthāya asekanakatāya atappakatā daṭṭhabbā. Tenāha “idaṃ dvayaṃ lokuttarameva sandhāya vutta”nti. Uttamañāṇassa visayattā na takkena avacaritabbo. Tato eva nipuṇañāṇagocaratāya saṅhasukhumasabhāvattā ca nipuṇo. Bālānaṃ avisayattā yathāvuttehi paṇḍitehi eva veditabboti paṇḍitavedanīyo. Ālīyanti abhiramitaḍḍhaṭṭhena sevīyanti ālayā, pañca kāmagaṇā. Ālayanti allīyanti abhiramaṇavasena sevanti ālayā, taṇhāvicaritāni. Ramanti ratiṃ vindanti kīlanti lajanti. Ālayarātī ālayaniratā.

Ṭhānaṃ sandhāyāti ṭhānasaddaṃ sandhāya, atthako pana ṭhānanti ca paṭiccasamuppādo eva adhippeto. Tiṭṭhati phalaṃ tadāyattavuttitāyāti hi ṭhānaṃ, saṅkhārādīnaṃ paccayabhūtā avijjādayo. Imesaṃ saṅkhārādīnaṃ paccayā idappaccayā, avijjādayo. Idappaccayā eva idappaccayatā yathā “devo eva devatā”. Idappaccayānaṃ vā avijjādīnaṃ attano phalaṃ pati paccayabhāvo uppādanasamatthata idappaccayatā. Tena paramatthapaccayalakkhaṇo paṭiccasamuppādo dassito hoti. Paṭicca samuppajjati phalaṃ etasmāti paṭiccasamuppādo. Padadvayenapi dhammānaṃ paccayaṭṭho eva vibhāvito. Tenāha “saṅkhārādipaccayānaṃ etaṃ adhivacana”nti. Saṅkhārādīnaṃ paccayā saṅkhārādipaccayā, avijjādayo. Tesāṃ saṅkhārādipaccayānaṃ. Ayamettha saṅkhepo, vitthāro pana visuddhimaggasaṃvaṇṇanāyaṃ vuttanayena veditabbo. Sabbasaṅkhārasamathotiādi sabbanti sabbasaṅkhārasamathādiabhidheyyaṃ sabbam atthato nibbānameva. Idāni assa nibbānabhāvaṃ dassetuṃ “yasmā hī”tiādi vuttaṃ. Tanti nibbānaṃ. Āgammāti paṭicca ariyamaggassa ārammaṇapaccayahetu. Sammantīti paṭippassaddhivūpasamavasena sammanti. Tathā santā ca savisesaṃ upasantā nāma hontīti āha “vūpasammantī”ti. Etena sabbe saṅkhārā sammanti etthāti sabbasaṅkhārasamatho, nibbānanti dasseti. Sabbasaṅkhāravisamṃyutte hi nibbāne sabbasaṅkhāravūpasamapariyāyo aṭṭhakathāyaṃ vutto eva. Sesapadesupi eseva nayo.

Upadhīyati ettha dukkhanti upadhi, khandhādayo. Paṭinissatṭhāti samucchedavasena pariccattā honti. Sabbā taṇhāti aṭṭhasatappabhedā sabbāpi taṇhā. Sabbe kilesarāgāti kāmārāgarūparāgādibhedā sabbepi kilesabhūtā rāgā, sabbepi vā kilesā idha “kilesarāgā”ti adhippetā, na lobhavesesā eva cittassa pariāhabhāvāpādanato. Yathāha “rattampi cittaṃ vipariṇataṃ, duṭṭhampi cittaṃ vipariṇataṃ, mūḷhampi cittaṃ vipariṇata”nti. Virajjantīti palujjanti vikkhambhanato sabbaso tena visamṃyuttabhāvato. Sabbam dukkhanti jarāmaraṇādibhedam sabbam vaṭṭadukkham. Bhavena bhavanti tena tena bhavena bhavantaraṃ bhavanikantibhāvena saṃsibbati. Phalena vā saddhiṃ kammaṃ sataṇhasseva āyatim punabbhavabhāvato. Tato vānato nikkhantaṃ tattha tassa sabbaso abhāvato. Ciraṇisajjācirabhāsanēhi piṭṭhiāgilāyanatālugalasosādivasena kāyakilamatho ceva kāyavihesā ca veditabbā. Sā ca kho desanāya atthamajānantānaṃ apaṭipajjantānañca vasena, jānantānaṃ pana paṭipajjantānañca desanāya kāyaparissamopi satthu aparissamoyeva. Tenāha bhagavā - “na ca maṃ dhammādhikaraṇaṃ vihesesī”ti. Tenevāha - “yā ajānantānaṃ desanā nāma, so mama kilamatho assā”ti. Ubhayanti cittakilamatho cittavihesā cāti ubhayampetaṃ buddhānaṃ natthi bodhimūle eva samucchinnaṭṭā. Anubrūhanaṃ sampiṇḍanaṃ. Soti apissūti nipāto. Vuddhippattā vā acchariyā anacchariyā, vuddhiatthopi hi -kāro hoti yathā “asekkhā dhammā”ti. Kappānaṃ sataṣaṇṇassa cattāri ca asaṅkhyeyyāni sadevakassa lokassa dhammasaṃvibhāgakaraṇatthameva pāramiyo pūretvā idāni samadhiyatadhammarajjassa tattha appossukkatāpattidīpanatā gāthatthassa ca acchariyatā tassa vuddhippattīti veditabbam. Atthadvāreṇa hi gāthānaṃ anacchariyatā. Gocarā ahesunti upaṭṭhahimsu. Upaṭṭhānañca vitakketabbatāvāti āha “parivitakkayitabbataṃ pāpuṇimsū”ti.

Yadi sukhāpaṭipadāva, kathaṃ kicchatāti āha “pāramīpūraṇakāle panā”tiādi. Evamādīni duppariccajāni dentassa. Ha-iti vā byattanti etasmiṃ atthe nipāto. “Ekaṃsatthe”ti keci. Ha byattaṃ, ekaṃsena vā alaṃ nippayojanaṃ evaṃ kicchena adhigatassa pakāsituṃ desitunti yojanā. Halanti vā alanti iminā samānatthapadaṃ

“halanti vadāmi”tiādīsu viya. Rāgadosaphuṭṭhehīti phuṭṭhavisena viya sappena rāgena dosena ca phuṭṭhehi abhibhūtehi. Rāgadosānugatehīti rāgadosehi anubandhehi.

Niccādīnanti niccādīnaṃ catunnaṃ vipallāsānaṃ. Evaṃgatanti evaṃ aniccantiādīnā ākārena pavattaṃ bujjhitabbaṃ. Kāmarāgarattā ca bhavarāgarattā ca nīvaraṇehi nivutacittatāya diṭṭhirāgarattā viparītābhinivesena na dakkhanti yāthāvato dhammaṃ na paṭivijjhissanti. Sabhāvenāti aviparītasabhāvena. Evaṃ gāhāpetunti aniccantiādīnā sabhāvena yāthāvato dhammaṃ jānāpetuṃ. Rāgadosaparetatāpi nesaṃ sammūlhabhāvenevāti āha “tamokhandhena āvuṭṭā”ti.

Dhammadesanāya appossukkatāpattiyā kāraṇaṃ vibhāvetuṃ “kasmā panā”tiādīnā sayameva codanaṃ samuṭṭhāpeti. Aññātavesenāti imassa bhagavato sāvaka bhāvūpagamanena aññātavesena. “Aññataratāpasavesenā”ti keci, so panassa arahattādhigamaneneva vigaccheyya. Tividhaṃ kāraṇaṃ appossukkatāpattiyā paṭipakkhassa balavabhāvo, dhammassa gambhīratā, tattha ca bhagavato sātisaṃyamaṃ gāravanti taṃ dassetuṃ “tassa hī”tiādi āraddhaṃ. Tattha paṭipakkhā nāma rāgādayo kilesā sammāpaṭipattiyā antarāyakarattā. Tesāṃ balavabhāvato ciraparibhāvanāya sattasantānato dubbisodhiyātāya te satte mattahatthino viya dubbalapurisaṃ adhibhavitvā ajjhottharivā anayabyasanaṃ āpādentā anekasatayojanāyā mavitthāraṃ sunicitaṃ ghanasannivesaṃ kaṇṭakaduggampi adhisenti. Dūrapabhedaducchejjatāhi dubbisodhiyataṃ pana dassetuṃ “athassā”tiādi vuttaṃ. Tattha ca anto amaṭṭhatāya kañjiyapuṇṇā lābu, cirapārīvāsikatāya takkabharitā cāṭi, snehatintadubbalabhāvena vasāpīṭapilotikā, telamissitatāya añjanamakkhitahattho dubbisodhanīyā vuttā. Hīnūpamā cetā rūpapabandhabhāvato acirakālikattā ca malīnatāya, kilesasaṃkilesa eva pana dubbisodhanīyatara anādikālikattā arūpanissitattā ca. Tenāha “atisaṃkiliṭṭhā”ti.

Yathā ca dubbisodhanīyataratāya, evaṃ gambhīraduddasaduranubodhānampi vuttaupamā hīnūpamāva. Gambhīropi dhammo paṭipakkhavidhamanena ñāṇena visadabhāvaṃ āpannena supākaṭo bhaveyya, paṭipakkhavidhamanaṃ pana sammāpaṭipatti paṭibaddhaṃ, sā saddhammassavanādhīnā, taṃ satthari dhamme ca pasādāyattaṃ. So garuṭṭhānīyānaṃ ajjhesanahetukoti paṇālikāya sattānaṃ dhammasampaṭipattiyā brahmāyācanānimittanti taṃ dassento “apicā”tiādimāha.

Upakkilesabhūtaṃ appaṃ rāgādirajaṃ etassāti appajjaṃ, appajjaṃ akkhi paññācakkhu yesaṃ te taṃsabhāvāti katvā appajjakkhajātīkāti imamatthaṃ dassento “paññāmaye”tiādimāha. Appaṃ rāgādirajaṃ yesaṃ taṃsabhāvā appajjakkhajātīkāti evamettha attho veditabbo. Assavanatāti “sayamaṃ abhiññā”tiādīsu viya karaṇe paccattavacananti āha “assavanatāyā”ti. Dasapuññakiriyavasenāti dānādidasavidhapuññakiriyavatthūnaṃ vasena. Tenāha “katādhikārā”tiādi. Papañcasūdaniyaṃ pana “dvādasapuññakiriyavasenā”ti vuttaṃ, taṃ dānādīsu saraṇagamana-parahitapariṇāmanādipakkhipanavasena vuttaṃ.

Rāgādimalena samalehi pūraṇādīhi chahi satthārehi satthupaṭiññehi kabbaracanāvasena cintākaviādibhāve ṭhatvā takkapariyāhataṃ vīmaṃsānucaritaṃ sayampaṭibhānaṃ cintito. Te kira buddhakolāhalānussavena sañjātakutūhalaṃ lokaṃ vañcentā kohaññe ṭhatvā sabbaññutaṃ paṭijānantā yaṃ kañci adhamameva

“dhammo”ti dīpesuṃ. Tenāha “te hi puretaraṃ uppajjitvā”tiādi. Apāpuretanti etaṃ kassapassa bhagavato sāsanantaradhānato pabhuti pihitaṃ nibbānamahādvāraṃ ariyamaggaṃ saddhammadesanāhatthena apāpura vivara.

Selo pabbato ucco hoti thiro ca, na paṃsupabbato missakapabbato cāti āha “sele yathā pabbatamuddhanī”ti. Dhammamayaṃ pāsādanti lokuttaradhammamāha. So hi sabbaso pasādāvaho, sabbadhamme atikkamma abbhuggataṭṭhena pāsādasadiso ca. Paññāpariyāyo vā idha dhamma-saddoti vuttaṃ “paññāmaya”nti. Sā hi abbhuggataṭṭhena pāsādoti abhidhamme āgatā. Tathā cāha -

“Paññāpāsādamāruyha, asoko sokiniṃ pajaṃ;
Pabbataṭṭhova bhūmaṭṭhe, dhīro bāle avekkhatī”ti.

Yathā hītiādīsu yathā ca pabbate ṭhatvā andhakāre heṭṭhā olokontassa purisassa khattakedārapāḷikuṭikāyo tattha sayitamanussā ca na paññāyanti anujjalabhāvato, kuṭikāsu pana aggijālā paññāyati samujjalabhāvato, evaṃ dhammapāsādamāruyha sattalokaṃ olokayato bhagavato ñāṇassa āpāthaṃ nāgacchanti akatakalyāṇā sattā, ñāṇagginā anujjalabhāvato anuḷārabhāvato ca rattiṃ khittā sarā viya honti, katakalyāṇā pana bhabbapuggalā dūre ṭhitāpi bhagavato āpāthaṃ āgacchanti paripakkañāṇaggitāya samujjalabhāvato uḷārasantānatāya himavantapabbato viya cāti evaṃ yojanā veditabbā.

Garuṭṭhānīyaṃ payirupāsivā garutaraṃ payojanaṃ uddissa abhipatthanā ajjhesanā, sāpi atthato yācanāva hotīti āha “ajjhesananti yācana”nti. Padesavisayaṃ ñāṇadassanaṃ ahutvā buddhānaṃyeva āveṇikabhāvato idaṃ ñāṇadvayaṃ “buddhacakkhū”ti vuccatīti āha “imesañhi dvinnaṃ ñāṇānaṃ ‘buddhacakkhū’ti nāma”nti. Tiṇṇaṃ maggañāṇānanti heṭṭhimānaṃ tiṇṇaṃ maggañāṇānaṃ “dhammacakkhū”ti nāmaṃ catusaccadhammadassanamattabhāvato. Yato tāni ñāṇāni vijjūpamabhāvena vuttāni, aggamaggañāṇaṃ pana ñāṇakiccassa sikhāppattiyā dassanamattaṃ na hotīti “dhammacakkhū”ti na vuccati, yato taṃ vajirūpamabhāvena vuttaṃ. Vuttanayenāti “apparajakkhajātikā”ti ettha vuttanayena. Yasmā mandakilesā “apparajakkhā”ti vuttā, tasmā bahalakilesā “mahārajakkhā”ti veditabbā. Paṭipakkhavidhamanasamatthatāya tikkhāni sūrāni visadāni, vuttavipariyāyena mudūni. Saddhādayo ākārāti saddahanādippakāre vadati. Sundarāti kalyāṇā. Sammohavinodaniyaṃ pana “yesaṃ āsayādayo koṭṭhāsā sundarā, te svākārā”ti vuttaṃ, taṃ imāya atthavaṇṇanāya aññadatthu saṃsandatīti daṭṭhabbaṃ. Kāraṇaṃ nāma paccayākāro, saccāni vā. Paralokanti samparāyaṃ. Taṃ dukkhāvahaṃ vajjaṃ viya bhayato passitabbanti vuttaṃ “paralokañceva vajjañca bhayato passantī”ti. Sampattibhavo vā aññattā vipattibhavo paralokoti vuttaṃ “para...pe... passantī”ti.

Ayaṃ panettha pālīti ettha “apparajakkhā”ti padānaṃ atthavibhāvane ayaṃ tassa tathābhāvasādhanapālī. Saddhādīnāñhi vimuttaparipācakahammānaṃ balavabhāvo tappaṭipakkhānaṃ pāpadhammānaṃ dubbalabhāve sati hoti. Tesañca balavabhāvo saddhādīnaṃ dubbalabhāveti vimuttaparipācakahammānaṃ savisesaṃ atthitānatthitāvasena apparajakkhā mahārajakkhātīdayo pālīyaṃ vibhajitvā dassitā “saddho puggalo apparakkho”tiādinā. Khandhādayo eva lujjanapalujjanaṭṭhena loko sampattibhavabhūto loko sampattibhavaloko, sugatisaṅkhāto upapattibhavo. Sampatti bhavati etenāti sampattisambhavaloko, sugatisaṃvattaniyo kammabhavo. Duggatisaṅkhātaupapattibhava-duggatisaṃvattaniyakammabhavā vipattibhavaloka-

vipattisambhavalokā. Puna ekakadukādivasena lokam vibhajitvā dassetuṃ “eko loko”tiādi vuttaṃ. Āhārādayo viya hi āhārattṭhitikā saṅkhārā sabbe lujjanaṭṭhena lokoti. Tattha eko loko sabbe sattā āhārattṭhitikāti yāyaṃ puggalādhittṭhānāya kathāya sabbesaṃ saṅkhārānaṃ paccayāyattavuttitā vuttā, tāya sabbo saṅkhāraloko eko ekavidho pakārantarassa abhāvato. Dve lokātiādīsipi iminā nayena attho veditabbo. Nāmaggaṇaṇa cettā nibbānassa aggahaṇaṃ tassa alokasabhāvattā.

Nanu ca “āhārattṭhitikā”ti ettha paccayāyattavuttitāya maggaphalānampi lokatā āpajjati? Nāpajjati, pariññeyyānaṃ dukkhasaccadhammānaṃ idha “loko”ti adhippetattā. Atha vā na lujjati na palujjati yo gahito tathā na hoti, so lokoti taṃgahaṇarahitānaṃ lokuttarānaṃ natthi lokatā. Upādānaṃ ārammaṇabhūtā khandhā upādānakkhandhā. Anurodhādivatthubhūtā lābhādayo aṭṭha lokadhammā. Dasāyatanānīti dasa rūpāyatanāni. Sesaṃ suviññeyyameva. Vivaṭṭajjhāsayaṃ adhippetattā tassa ca sabbaṃ tebhūmakakammaṃ garahitabbaṃ vajjitabbaṃ hutvā upaṭṭhātīti vuttaṃ “sabbe abhisāṅkhārā vajjā, sabbe bhavagāmikammā vajjā”ti. Apparajakkhatādīsū pañcasu dukkhesu ekekasmim dasa dasa katvā “paññāsāya ākārehi imāni pañcendriyāni jānātī”ti vuttaṃ. Atha vā anvayato byatirekato ca saddhādīnaṃ indriyānaṃ paropariyattaṃ jānātīti katvā tathā vuttaṃ. Ettha ca apparajakkhādibhādivasena āvajjentassa bhagavato te sattā puñjapuñjāva hutvā upaṭṭhahanti, na ekekā.

Uppalāni ettha santīti uppalinī. Uppalagacchopi jalāsayaopi ca. Idha pana jalāsaya adhippetoti āha “uppalavane”ti. Yāni hi udakassa anto nimuggāneva hutvā pusanti vaḍḍhanti, tāni antonimuggaposīni. Dīpitānīti aṭṭhakathāyaṃ pakāsītāni, idheva vā “aññānipī”tiādīnaṃ dassītāni. Ugghaṭṭitaññūti ugghaṭṭanaṃ nāma ñāṇugghaṭṭanaṃ, ñāṇena ugghaṭṭitamatteneva jānātīti attho. Vipāñcitaṃ vitthāritameva atthaṃ jānātīti vipāñcitaññū. Niddesādīhi dhammābhisamayāya netabboti neyyo. Pajjati attho etenāti padaṃ, pajjate ñāyateti vā padaṃ, tadattho. Padaṃ paramaṃ etassa, na saccābhisambodhoti padaparamo.

Udāhaṭṭavelāyāti udāhāre dhammassa uddese udāhaṭṭamatteyyeva. Dhammābhisamayoti catusaccadhammassa ñāṇena saddhiṃ abhisamayo. Ayaṃ vuccatīti ayaṃ “cattāro satipaṭṭhānā”tiādīnaṃ nayena saṃkhittena mātikāya ṭhapiyamānāya desanānusārena ñāṇaṃ pesetvā arahattaṃ gaṇhituṃ samattho puggalo “ugghaṭṭitaññū”ti vuccati. Ayaṃ vuccatīti saṃkhittena mātikaṃ ṭhapetvā vitthārena atthe vibhajiyamāne arahattaṃ pāpuṇituṃ samattho puggalo “vipāñcitaññū”ti vuccati. Uddesatoti uddesahetu. Uddisantassa uddisāpentassa vāti attho. Paripucchatoti atthaṃ paripucchantassa. Anupubbena dhammābhisamayō hotīti anukkamena arahattappatti hoti. Na tāya jātiyā dhammābhisamayō hotīti tena attabhāvena maggaṃ vā phalaṃ vā antamaso jhānaṃ vā vipassanaṃ vā nibbattetuṃ na sakkoti. Ayaṃ vuccati padaparamoti ayaṃ puggalo chabbidhaṃ byañjanapadaṃ chabbidhaṃ atthapadanti idaṃ padameva paramaṃ assāti padaparamoti vuccatīti attho.

Vāsanā hotīti desanā phalavohārena vāsanā hotīti vuttā. Na hi kāci buddhānaṃ desanā niratthakā. Yeti ye duvidhe puggale. Vibhaṅge kammāvaraṇenāti pañcavidhena ānantariyakammena. Vipākāvaraṇenāti ahetukapaṭisandhiyā. Yasmaṃ pana duhetukānampi ariyamaggapaṭivedho natthi, tasmā duhetukā paṭisandhipi vipākāvaraṇamevāti veditabbā. Kilesāvaraṇenāti niyatamicchādiṭṭhiyā. Assaddhāti buddhādīsū saddhārahitā. Acchandikāti kattukamyatāchandarāhitā. Uttarakurukā

manussā acchandikaṭṭhānaṃ pavitṭhā. Duppaññāti bhavaṅgapaññāya parihīnā. Bhavaṅgapaññāya pana paripuṇṇāyapi yassa bhavaṅgacalanaṃ lokuttarassa paccayo na hoti, sopi duppañño eva nāma. Abhabbā niyāmaṃ okkamituṃ kusalesu dhammesu sammattanti kusalesu dhammesu sammattaniyāmasaṅkhātaṃ maggaṃ okkamituṃ adhigantuṃ abhabbā. Na kammāvaraṇenātiādīni vuttavipariyāyena veditabbāni. Rāgacaritādiādīsu yaṃ vattabbaṃ, taṃ paramatthadīpaniyaṃ visuddhimaggasaṃvaṇṇanāyaṃ vuttanayena veditabbaṃ.

Nibbānassa dvāraṃ pavisanamaggo vivarivā ṭhapito mahākaruṇūpanissayena sayambhuññaṇena adhigatattā. Saddhaṃ pamuñcantūti attano saddhaṃ dhammasampañcchanayogyaṃ katvā vissajjentu, saddahanākārena naṃ upaṭṭhapentūti attho. Sukhena akicchena pavattaniyatāya suppvattitaṃ. Na bhāsiṃ na bhāsiṃ cintesim.

Satthu santikaṃ upagatānaṃ devānaṃ brahmānaṃ tassa purato antaradhānaṃ nāma atitṭhananti āha “sakaṭṭhānameva gato”ti. Saddhindriyādi sammādiṭṭhiādiko dhammo eva vineyyasantāne pavattanaṭṭhena cakkanti dhammacakkaṃ. Atha vā cakkanti āṇā. Dhammanti desanā. Atha vā atthadhammato anapetattā dhammaṃ taṃ pavattanaṭṭhena cakkāñcāti dhammacakkaṃ. Dhammena ñāyena cakkantipi dhammacakkaṃ. Yathāha “dhammaṃ pavatteti cakkāñcāti dhammacakkaṃ, cakkāṇa pavatteti dhammañcāti dhammacakkaṃ, dhammena pavattetīti dhammacakkaṃ, dhammacariyāya pavattetīti dhammacakka”ntiādi. Pavattesīti paṭṭhapesi.

Brahmāyācanasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Gāravasuttavaṇṇanā

173. Ayaṃ vitakkoti ayaṃ “kintāhaṃ vihareyya”nti evaṃ pavattitavitakko. Aññasminti parasmim. Attā na hotīti hi añño, paro. So panettha na yo koci adhippeto, atha kho garuṭṭhāniyo. Tenāha “kañci garuṭṭhāne aṭṭhapetvā”ti. Patissavati garuno “āmā”ti sampañcchatīti patisso, na patissoti appatisso. Patissayarahito garupassayarahitoti attho.

Sadevaketi avayavena viggaho samudāyo samāsatto. Sadevakaggahaṇena pañcakāmāvacaradevaggahaṇaṃ pārisesañāyena itaresaṃ padantarehi saṅgahitattā, samārakaggahaṇena chaṭṭhakāmāvacaradevaggahaṇaṃ paccāsattiñāyena. Tattha hi māro jāto tannivāsī ca hoti. Sabrahmakavacanena brahmakāyikādibrahmaggahaṇaṃ paccāsattiñāyeneva. “Sassamaṇabrāhmaṇiyā pajāyā”ti sāsanaṃ paccatthikasamaṇabrāhmaṇaggahaṇaṃ. Nidassanamattañcetaṃ apaccatthikānaṃ asamitapāpānaṃ abāhitapāpānaṃ samaṇabrāhmaṇānaṃ teneva vacanena gahitattā. Kāmaṃ “sadevake”tiādivisesanānaṃ vasena sattavisayo lokasaddoti viññāyati tulyayogavisayattā tesāṃ. “Salomako sapakkhako”tiādīsu pana atulyayogepi ayaṃ samāso labbhatīti byabhicāradassanato pajāgahaṇanti pajāvacanena sattalokaggahaṇaṃ. Devabhāvasāmaññaṇena mārābrahmesu gahitesupi itarehi tesāṃ labbhamānavisesadassanatthaṃ visuṃ gahaṇanti dassento “māro nāmā”tiādimāha. Māro brahmānampi vicakkhukammāya pahotīti āha “sabbesa”nti. Uparīti uparibhāve. Brahmāti dasasahassibrahmānaṃ sandhāyāha. Tathā cāha “dasahi aṅgulīhī”tiādi. Idha dīghanikāyādayo viya bāhirakānampi ganthanikāyo labbhatīti āha “ekanikāyādivasenā”ti.

Vatthuvijjādīti ādi-saddena vijjāṭṭhānāni saṅgahitāni. Yathāsakaṃ kammakilesehi pajātattā nibbattattā pajā, sattanikāyo. Tassā pajāya. Sadevamanussāyāti vā iminā sammutidevaggahaṇaṃ tadavasitṭhamaṇussalokaggahaṇaṇca daṭṭhabbaṃ. Evaṃ bhāgaso lokaṃ gahetvā yojanaṃ dassetvā idāni abhāgaso lokaṃ gahetvā yojanaṃ dassetuṃ “apicetthā”tiādi vuttaṃ. Lokavasena vuttāni “lokīyanti ettha kammakammaphalānī”ti katvā, pajāvasena “hetupaccayehi pajāyati”ti katvā. Sīlasampannataranti ettha paripuṇṇasampannatā adhippetā “sampannaṃ sālīkedāra”ntiādīsu viya. Tenāha “adhikataranti attho”ti. Paripuṇṇampi “adhikatarā”nti vattabbatamarahati. Sesesūti “samādhisampannatara”ntiādīsu.

Kāraṇantiādīsu kāraṇanti yuttiṃ. Atthanti aviparītattaṃ. Vuḍḍhinti abhivuḍḍhinimittaṃ.

Iminā vacanenāti imasmiṃ sutte anantaraṃ vuttavacanena. Na kevalaṃ imināva, suttantarampi ānetvā paṭibāhitabboti dassento “na me ācariyo atthī”tiādimāha. Ettha yaṃ vattabbaṃ, taṃ sumaṅgalavilāsiniyā dīghanikāyaṭṭhakathāya vuttameva. Saranti karaṇe etaṃ paccattavacananti āha “sarantenā”ti, saranti vā saraṇahetūti attho.

Gāravasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Brahmadevasuttavaṇṇanā

174. Ekakoti vivekaṭṭhitatāya nissaṭo. Gaṇasaṅgaṇikābhāvo tassānena dīpito, kilesasaṅgaṇikābhāvo pana “appamatto”tiādīhi pakāsito. Pesitattoti nibbānaṃ pati pesitacitto. Sammadevāti ñāyeneva. So pana yadi āgamanato paṭṭhāya labbhati, vattabbameva natthi, atha paṭipadārambhato paṭṭhāya labbhati, evampi vaṭṭatevāti dassetuṃ “yathā vā tathā vā”tiādi vuttaṃ. Aggamaggādhigamena asammohapaṭivedhassa sikhāppattattā maggadhammesu viya phaladhammesupi sātisayo asammohoti “sayāṃ abhiññā”ti vuttanti āha “sāmaṃ jānitvā”ti. Yathā jānanā panassa sacchikaraṇaṃ attapaccakkhakiriyāti “sacchikatvā”ti vuttanti āha “paccakkhaṃ katvā”ti. Tathā sacchikiriyā cassa vipassanāpaṭilābhoti “upasampajjā”ti vuttanti āha “paṭilābhitvā”ti. Etenāti “khīṇā jātī”tiādivacanena.

Jāti khīṇāti ettha jātisīsenā tabbikāravanto khandhā vuttā. Pubbeva khīṇattāti maggādhigamanato pageva atītabhāveneva khīṇattā. Tattha anāgatesu. Vāyāmābhāvatoti avijjamānattā. Anāgatabhāvasāmaññaṃ gahetvā lesena vuttaṃ. Na paccuppannā vijjamānattāti saṃkiliṭṭhā ca maggabhāvanāti siyāti vacanaseso. Yathā ajātapthalataruṇarukkhamūle chinne āyatiuppajjanārahāni phalāni chedanapaccayā anuppajjamānāni naṭṭhāni nāma honti, evameva bhāvanāya asati uppajjanārahā kilesā tappaccayā jāti ca maggabhāvanāya sati na uppajjamānā pahīnāti vuccantīti imamatthaṃ dasseti “maggassa panā”tiādinā. Anuppādadhammataṃ āpajjanena ñāṇena khīṇarāgavasena.

Soḷasakiccabhāvāyāti soḷasakiccatāya, soḷasavidhassa vā kiccassa bhāvāya uppādanāya. Pāḷiyaṃ sapadānanti sapadānacāro vutto bhāvanapūṃsakaniddesenāti āha “sapidānacāra”nti. Anukkammāti anatikkamitvā. Āhutipiṇḍanti juhittabbapiṇḍaṃ, juhanavasena aggimhi pakkhipitabbapāyāsapiṇḍanti adhippāyo. Bhūtabalikammanti tathā pakkhipitvā balikammakaraṇaṃ. Haritupalittanti allagomayena

kataparibhaṇḍaṃ. Vanamālaparikkhittanti manoharāhi vanapupphamālāhi parikkhittaṃ. Dhūmakaṭacchūti dhūmapānaṃ. Sīlagandhanti sīlaṃ paṭicca uppannakittigandhaṃ. Ghāyamānassāti upagataṃ gaṇhantassa.

Imamhā tñhānāti imasmā manussānaṃ vasaṇaṭṭhānā, mahāpathavitalatoti adhippāyo. Sabbahetṭhimoti brahmapārisajjānaṃ vāsabrahmalokamāha. Brahmapatho nāma cattāri kusalaṃjñānāni brahmalokamaggabhāvato. Jīvitapatho nāma jīvitapavattiupāyabhāvato. “Bhuñjatu bhavaṃ mahābrahmā”ti vacanaṃ sandhāyāha “kiṃ jappasī”tiādi. Tiṇabījānāti sālitaṇḍulādīni. Goyūsanti khīraṃ jigucchanto vadati. Ayampi attho “netādiso brahmabhakkho”ti vadantena dīpitoti.

Atidevapattopi pañcakhandhūpadhīnaṃ atthitāya kilesūpadhiādīnaṃyeva virahitabhāvo gahito. Aññatra hi bhāvapaccayaṃ tadattho viññāyatīti āha “atidevabhāvaṃ patto”ti. Yasmā brahmānopi devagatipariyāpannattā devā eva, tasmā vuttaṃ “atibrahmabhāvaṃ patto”ti.

Attānaṃ bhāvetvāti sīlādīhi guṇehi attānaṃ vaḍḍhetvā paribrūhitvā tñhito.

Puthujjanā tasā taṇhāmānadiṭṭhiparittāsavasena tāsanaṭo. Khīṇāsavā thāvarā nāma sabbaso gatīsu sañcaraṇābhāvato. Tathā hi catunnaṃ saccānaṃ sabbaso adiṭṭhattā bhavadāyajassa taṇhādāsabyassa bhāvato ekaccāsu gatīsu sañcaraṇasabhāvato sekkhā thāvarā na honti. Bhajamānāti bhajāpiyamānā. Thāvarapakkhameva bhajanti sabbasetṭhapakkaṃ ekantapasaṭṭhaṃ bhajamānabhāvaṃ upādāya.

Pahīnakilesa khīṇāsavo viseno. Sukhaṃ āyati sukhāyati, tassa kāraṃ sukhāyatikaṃ.

Brahmadevasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Bakabrahmasuttavaṇṇanā

175. “Sassato attā ca loka cā”ti evaṃ pavattā diṭṭhi sassatadiṭṭhi. Saha kāyenāti saha tena brahmattabhāvena. Brahmaṭṭhānanti attano brahmavattuṃ. Aniccaṃ “nicca”nti vadati aniccatāya attano apaññāyamānattā. Thiranti daḷhaṃ, vināsābhāvato sārabhūṭanti attho. Uppādavipariṇāmābhāvato sadā vijjamānaṃ. Kevalanti paripuṇṇaṃ. Tenāha “akhaṇḍa”nti. Kevalanti vā jātīādīhi asammissaṃ, virahitanti adhippāyo. Uppādādīnaṃ abhāvato eva acavanadhammaṃ. Koci jāyanako...pe... upapajjanako vā natthi niccabhāvato tñhānena saddhiṃ tannivāsīnaṃ. Niccabhāvañhi so paṭijānāti. Tisso jhānabhūmiyoti dutiyatatiyacatutthajjhānabhūmiyo. Catutthajjhānabhūmivisesā hi asaṇṇasuddhāvāsārūppabhavā. Nibbānanti vā ettha iti-saddo ādiattho, na parisamāpanattho, tasmā “sabba”nti iminā “asaṇṇa...pe... bhavā”ti vuttaṃ saṅgaṇhāti. Paṭibāhatīti santaṃyeva samānaṃ ajānantova “natthī”ti paṭikkhipati. Eke uttaravihāravāsino.

Heṭṭhūpapattikoti heṭṭhā bhūmīsu uppannaupapattiko. Idāni tamatthaṃ vivarituṃ “anuppanne”tiādi vuttaṃ. Heṭṭhūpapattikaṃ katvāti yathāñhitabhūmito heṭṭhā tatiyajjhānabhūmiyaṃ upapattijhānaṃ katvā, na uparijhānassa viya patthanāmattanti adhippāyo. Paṭhamakāleti tasmīṃ bhava paṭhamakāle. Aññāsi āsannabhāvato. Ubhayanti taṃ taṃ attanā katakammañceva nibbattaṭṭhānañcāti ubhayaṃ. Pamussitvā nibbattiṃ anupadhārento.

Avijjāya gatoti avijjāya saha pavatto. Sahayoge hi idaṃ karaṇavacanaṃ. Tenāha “samannāgato”ti. Aññāṇīti avidvā. Paññācakkhuvirahato andhībhūto, andhabhāvaṃ āpannoti attho. Anāgate saddo hotāyaṃ “vakkhatī”ti yatrasaddapayogena, attho pana vattamānakāliko. Tenāha “bhaṇatī”ti. Tenāha “yatrā”tiādi.

Maggacoroti maggaparibundhakacoro. Santajjiyamānoti “avijjāgato vata, bho, bako brahmā”tiādinā santajjiyamāno. Satim labhitvāti teneva santajjanena yoniso ummujiitvā purimajātivisaṃsaṃ satim labhitvā. Nippīlitukāmoti ghaṃsetukāmo dosaṃ dassetukāmo “idaṃ passa yāvañca te aparaddha”nti. Puññakammāti puññakārino. Vedehi ñāṇehi gatattā pavattattā. Antimā brahmupapattīti sabbapacchimā brahmabhāvappatti. Asmābhijappantīti asme abhijappanti. Āyuvapaṇṇādivasena brūhitaguṇattā brahmā. Aññehi mahantā brahmā mahābrahmā. Abhibhūti taṃ brahmalokaṃ jeṭṭhakabhāvena abhibhavitvā tīhito. Anabhibhūtoti aññehi na abhibhūto. Aññadatthūti ekaṃsavacanametam. Dassanavasena daso, sabbam passatīti adhippāyo. Vasavattīti sabbajanaṃ vase vatteti. Issaroti loke issaro. Kattā nimmātāti lokassa kattā nimmātā. Setṭho sajītāti ayaṃ lokassa uttamo saṃvibhajitā ca. Vasī pitā bhūtabhavyānanti āciṇṇavasittā vasī, ayaṃ pitā bhūtānaṃ nibbattānaṃ bhavyānaṃ sambhavesīnanti patthenti vikatthenti pihenti mānenti.

Etanti viparītasāññāvasena “idaṃ niccaṃ idaṃ dhuvam idaṃ sassata”ntiādinā vuttaṃ etaṃ appaṃ parittakanti taṃ bhagavā paricchinditvā dasseti. Taṃ pana “ekasmiṃ kosalake tilavāhe vassasate vassasate ekekatiluddhāre kayiramāne tilāni parikkhayaṃ gacchanti, na tveva abbude āyū”ti evaṃ vutto abbudo, taṃvasena vīsatiguṇaṃ nirabbudo, tesaṃ nirabbudānaṃ vasena nirabbudasatasahassaṃ. Ayamettha saṅkhepo, vitthārato pana padume āyuno vassagaṇaṇā imasmiṃyeva saṃyutte parato āgamissati. Anantadassīti anantassa ñeyyassa anavasesato dassī. Vatasīlavattanti samādānavasena vatabhūtaṃ cārittasīlavasena samāciṇṇattā sīlavattaṃ. Taṃ pana ekamevāti āha “sīlamevā”ti.

Apāyesīti ettha yadā so pipāsīti manusse pāṇīyaṃ pāyesī, taṃ samudāgamato paṭṭhāya dassetuṃ “tatrā”tiādi āradhamaṃ. Pubbeti purimajātīyaṃ. Esa brahmā “jarāmaṇassa antaṃ karissāmī”ti ajjhāsayavasena jhānaṃ nibbattetvā brahmaloke nibbatti, so tattha nibbānasaññī aho. Jhānaratīyā vītināmetīti tadā tassā kiriyāya avicchedato pavattiṃ upādāya vattamānapayogo. Rattandhakāre purato purato gacchantassa sakaṭassa anussaraṇavasena gacchantānaṃ sakaṭānaṃ nivattanaṃ hotīti “sabbasakaṭāni tattheva nivattitvā”ti vuttaṃ.

Kammasajjāti yuddhasajjā. Vilopanti viluttabhaṇḍaṃ. Eṇikūlasminti ettha “panihatāya niccagaṇḍāya nāma”nti keci. “Eṇimigabahulatāya so gaṇḍāya tīrappadeso eṇikūlanti vutta”nti apare. Gaṇgeyyakoti gaṇḍāsannivāsī.

Baddhacaroti paṭibaddhacariyo. Tenāha “antevāsiko”ti. Yasmā buddho sabbaññū, tasmā aññāsi, idha mayhaṃ pamuṭṭhañca sabbam jānāsīti adhippāyo. Sabbam brahmalokaṃ obhāsayanto sabbampimaṃ brahmalokaṃ bhagavā obhāsaṃ abhibhavitvā anaññasādhāraṇaṃ attano obhāsaṃ obhāsento tiṭṭhati.

Bakabrahmasuttavaṇṇanā nīṭṭhitā.

5. Aññatarabrahmasuttavaṇṇanā

176. Tejokasiṇaparikkammaṃ katvāti “tejokasiṇaparikkammajjhānaṃ samāpajjissāmī”ti cittuppādo evettha tejokasiṇaparikkammaṃ. Na hi buddhānaṃ aññesaṃ viya tatha jhānasamāpajjanena parikkammapapañco atthi sabbattheva ciṇṇavasībhāvassa paramukkaṃsabhāvavappattatā. Tassa kira brahmuno “yathāhaṃ evaṃ mahānubhāvo añño natthī”ti laddhi, yaṃ sandhāya vuttaṃ - “natthi so samaṇo vā brāhmaṇo vā, yo idha āgaccheyyā”ti. Bhagavā tassa taṃ laddhiṃ vissajjetuṃ tejodhātuṃ samāpajjitvā tassa upari ākāse nisīdi. Tena vuttaṃ “tejodhātuṃ...pe... tathāgataṃ disvā”ti. Aṭṭhivedhaṃ viyaṃ vijjhitabbo aṭṭhivedhī, yathā aṭṭhiṃ vijjhitvā aṭṭhimiñjaṃ āhacca tiṭṭhati, evaṃ vijjhitabboti attho. Ayaṃ pana aṭṭhivedhī viya aṭṭhivedhī, yathā so laddhiṃ vissajjeti, evaṃ paṭipajjitabboti attho. Sesānanti mahākassapamahākappinaanuruddhattherānaṃ.

Aññabrahmasarīravimānālaṅkāradīnaṃ pabhāti brahmānaṃ sarīrapabbhā vimānappabbhā alaṅkāravatthādīnaṃ pabhāti imasmiṃ brahmaloke imā sabbā pabbhā attano pabhassarabhāvena abhibhavantaṃ. Natthi me sāti idāni me sā diṭṭhi natthi, “natthi so samaṇo vā brāhmaṇo vā, yo idha āgaccheyyā”ti ayaṃ laddhi natthi. Tenāha “tatrāssa...pe... pahīnā”ti. Etthāti etasmiṃ samāgame. Yathā tassa brahmuno sabbaso diṭṭhigataṃ vimuccati dhammacakkhu uppajjati, evaṃ mahantaṃ dhammadesanaṃ desesi.

“Ajjāpi te, āvuso”tiādīnā vuttena tattakeneva. Sarūpena vuttāti paṭhamena pādena catasso, dutiyena ekanti evaṃ pañca abhiññā sarūpena vuttā. Kasmā ettha dibbasotaṃ nāgatanti? Āha “tāsaṃ vasena āgatamevā”ti. Yena imā lokuttarā abhiññā adhigatā, na tassa dibbasotasampādanaṃ bhāriyaṃ paṭipakkhavigamena sukheneva ijjhanato.

Aññatarabrahmasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Brahmaloкасuttavaṇṇanā

177. Paccekaṃ dvārabāhanti paccekaṃ dvārabāhaṃ. Pacceka-saddo cettha āvuttivasena veditabbo; “paccekaṃ pacceka”nti āha “ekeko ekeka”nti. Tesu hi eko paccekabrahmā gandhakuṭiyā ekadvārabāhaṃ nissāya ṭhito, aparo aññaṃ. Paccekabrahmāti ca ekacārī brahmā, na parisacārī brahmāti attho. Samiddhi nāma sagge sukhupakaraṇehi, brahmānañca jhānaṃ sukhupakaraṇanti jhānasukhena samiddhoti. Sampattiyā vepullappattatā brahmānañca abhiññāguṇehi vepullappattīti āha “phītoti abhiññāpupphehi supupphito”ti. Asahantoti nasahanto narocento.

Satapadanti satasaddo. Rūpavasenāti rūpasaddavasena, rūpasaddena saddhinti attho. Tathā pantivasenāti etthāpi. Ekacceti eke migārī, tesam byagghīnisārūpakānaṃ pañcasatānīti attho. “Kassa aññassa upaṭṭhānaṃ gamissāmī”ti vimānasampattiyaṃ vimhayakkhiko ahaṅkāravasena vadati. Raṇanti nindanti etehīti raṇā, dosā. Virodhipaccayasannipāte vikāruppatti ruppanaṃ rūpassa pavedhananti āha “sītādīhi ca niccaṃ pavedhita”nti. Sumedho sundarapañño so satthā rūpe na ramati, kiṃ pana mandapañño rūpe saraṇaṅca pavedhitaṅca apassanto ramaṣīti adhippāyo.

Brahmalokasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Kokālikasuttavaṇṇanā

178. Pamāṇakarāṇaṃ rāgādīnaṃ abhāvato khīṇāsavo rāgādivasena na sakkā imaṃ pamātunti appameyyo, appameyyāni vā cattāri ariyasaccāni vijjhivā tñhitattā pamitaṃ pameyyaṃ tassa kato parimeyyo natthi. Tenāha “khīṇāsavo...pe... dīpeti”ti. Tanti khīṇāsavaṃ. Pametuṃ randhagavesī hutvā vajjato paricchindituṃ. Yathāsabhāvato tassa minane nihīnapaññatāya avakujjapaññaṃ.

Kokālikasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Katamodakatissasuttavaṇṇanā

179. Kiṃ kusalaḡavesitāya “kiṃ kusalaṃ akusala”ntiādinā kinti suṇāti etāyāti kissa vā vuccati paññaṃ.

Katamodakatissasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Turūbrahmasuttavaṇṇanā

180. Ābādho etassa atthīti ābādhiko. Anantarasutteti anāgatānantare sutte. Varākoti anuggahavacanameva, na nippariyāyena vuttavacanāṃ. Piyasīlāti iminā etasmiṃ atthe niruttinayena “pesalā”ti padasiddhīti dasseti. Kabarakkhīnīti byādhībalena paribhinnavaṇṇatāya kabarakkhūtāni akkhīni. Yattakanti yaṃ tvaṃ bhagavato vacanaṃ aññathā karosi, tattakaṃ tayā aparaddhaṃ, tassa pamāṇaṃ natthīti attho. Yasmā anāgāmino nāma kāmaccchandabyāpādā pahīnā honti, tvañca diṭṭho kāmaccchandabyāpādavasena idhāgato, tasmā yāva te idaṃ aparaddhanti ayamevettha attho daṭṭhabbo.

Adiṭṭhippattoti appattadiṭṭhinimitto. Gilaviso viya visaṃ gilitvā tñhito viya. Kuṭṭhārisadisā mūlapacchindanaṭṭhena. Uttamattheti arahatte. Khīṇāsavoti vadati sunakkhatto viya acelaṃ korakkhattiyaṃ. Yo aggasāvako viya pasamsitabbo khīṇāsavo, taṃ “dussīlo aya”nti yo vā vadati. Samakova vipākoti pasamsiyaṇindā vijjamānaguṇaparidhaṃsanavasena pavattā yāva mahāsāvajjatāya kaṭukataravipākā, tāva nindiyapasamsāpi mahāsāvajjatāya samavipākā tattha avijjamānaguṇasamāropanena attano paresaṃ micchāpaṭipattihetubhāvato pasamsiyena tassa samabhāvakaraṇato ca. Lokepi hi ayaṃ pure samaṇagārayho hoti, pageva duppaṭipannaduppaṭipannoti samaṃ karontīti.

Sakenāti attano sāpateyyena. Ayaṃ appamattako aparādho diṭṭhadhammikattā sappatikārattā ca tassa. Ayaṃ mahantataro kali katūpacitassa samparāyikattā appatikārattā ca.

“Nirabbudo”ti gaṇanāviseso ekoti āha “nirabbudagaṇanāyā”ti, satahassamaṃ nirabbudānanti attho. Nirabbudaparigaṇanaṃ pana heṭṭhā vuttameva. Yamariyagarahī nirayaṃ upetīti ettha yathāvuttaṃ āyuppaṃ māṇaṃ pākātikena ariyūpavādinā vuttanti veditabbaṃ. “Aggasāvakaṇaṃ pana guṇamahantatāya tatopi ativiya mahantatarā evā”ti vadanti.

Turūbrahmasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Kokālikasuttavaṇṇanā

181. Dve kokālikanāmakā bhikkhū, tato idha adhippetāṃ niddhāretvā dassetuṃ - “ko ayaṃ kokāliko”ti? Pucchā. Suttassa aṭṭhuppattiṃ dassetuṃ - “kasmā ca upasaṅkamī”ti? Pucchā. Ayaṃ kirātiādi yathākkamaṃ tāsamaṃ vissajjanaṃ.

Vivekavāsaṃ vasitukāmaṃ appicchatāya ca mā kassaci...pe...vasiṃsu.

Pakkamissantīti āghātaṃ uppādesi attano icchāvighātanato. Therā bhikkhusaṅghassa niyyādayiṃsu payuttavācāya akatattā therehi ca adīpitattā. Pubbepi...pe... maññeti iminā therānaṃ kohaṇṇe t̥hitabhāvaṃ āsaṅkati avaṇe vaṇaṃ passanto viya, suddhe ādāsatale lekhaṃ uṭṭhāpento viya ca.

Aparajjhivāti bhagavato sammukhā “pāpabhikkhū jātā”ti vatvā. Āha “saddhāya ākaro pasādāvaho”ti. Pavattasaddhāyiko vāti atthoti āha “saddhātabbavacano”ti.

Pīlakā nāma bāhirato paṭṭhāya aṭṭhiṃ bhindati, imā pana paṭṭhamāyeve aṭṭhiṃ bhinditvā uggatā. Taruṇabeluvamattiyoti taruṇabillaphalamattiyo. Visagilitoti khittapaharaṇo. Tañca baḷisaṃ visasamaññaṃ loke. “Ārakkhadevatānaṃ sutvā”ti padaṃ ānetvā sambandho.

Magadharaṭṭhe saṃvohārato māgadhako patto, tena. Tilasakaṭaṃ tilavāhāeti vutto. Paccitabbaṭṭhānassāti nirayadukkhena paccitabbapadesassa. Etaṃ “abbudo”ti nāmaṃ.

Vassagaṇanāti ekato paṭṭhāya dasaṇṇaṃ abbudaāyumi, tato paraṃ vīsatiṇaṃ nirabbudādīsu vassagaṇanā veditabbā. Sabbatthāti ababādīsu padumapariyosānesu sabbesu nirayesu. Eseva nayoti heṭṭhimato uparimassa uparimassa vīsatiṇaṃ atidisati.

Kokālikasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

Paṭṭhamavaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Dutiyavaggo

1. Sanaṅkumārasuttavaṇṇanā

182. Porāṇakattāti nibbattitvā cirakālattā. Jātattā jano, taṃ ito janeto, tasmim̐. Khattiyo seṭṭho lokamariyādaparipālanādīnā sammāpaṭipattiyaṃ sattānaṃ niyojanena bahukārattā. So hi pare tathā paṭipādentō sayampi tattha patiṭṭhitoyeva hotīti seṭṭho vutto. Paṭipakkhaviijjhanaṭṭhena pubbenivāsādīnaṃ viditakaraṇaṭṭhena vijjāti. Saddhāhirottappabāhusaccavīriyasatipaṇṇāti ime satta saddhammā. Caranti agatapubbaṃ disaṃ etehīti caraṇāni, sīlādayo pannarasa dhammā.

Sanaṅkumārasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Devadattasuttavaṇṇanā

183. Appaṇṇatte eva sikkhāpade chejjagāmikamassa katattā salīṅgeneva ca t̥hitattā “devadatto sāsanato pakkanto”ti na vattabboti acirapakkanteti ettha “sāsanato pakkante”ti avatvā “veḷuvanato gayāsisaṃ gate”ti vuttaṃ. Pakatatto hi bhikkhusaṅghaṃ bhindeyya, na apakatattoti. Vaḷavāyāti vaḷavāya kucchiyaṃ jātaṃ.

Devadattasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Andhakavindasuttavaṇṇanā

184. Janatanti janānaṃ samūhaṃ, janasaṅgaraṇaṭṭhānanti attho. Manussānaṃ anupacāreti yattake kasaṇādikiccaṃ karontānaṃ saṅcāro hoti, ettakaṃ atikkamitvā anupacāre. Saṃyojanavippamokkhāti saṃyojanavimokkhahetu. Vivekaratiṃ

pavivekasukhajjhānaṃ alabhanto. Cittānurakkhaṇatthanti pubbe maṃ manussā “araññavāsena pavivitto asaṃsaṭṭho āradhaviṛiyo”ti maññiṃsu, idāni gāmaṃte vasantaṃ disvā gaṇasaṅgaṇikāya nivuṭṭhoti appasādaṃ āpajjissanti. Yadi me idha abhirati natthi, evaṃ santepi idheva vasissāmīti vikkhittacittena hutvā na vasitabbaṃ, ko attho cittavasāṃ gantvāti adhippāyo. Satipaṭṭhānaparāyaṇoti satipaṭṭhānabhāvanārato. Evaṃ hissa gaṇavāsopi pāsāṃso vivekavāsena vinā samaṇakiccassa asijjhanato.

Vaṭṭabhayato pamutto ajjhāsayavasenāti adhippāyo.

Nisīdi tattha bhikkhūti iminā sattūpaladdhiyā anissitattā yathāruciyaṃ tesaṃ nisajjaṃ dasseti. Tenāha “iminā”tiādi.

Iminā ca iminā ca ākārena jātanti na anussavadassanametam, na anussavaggahaṇam. Takkahetu nayahetu vā na vadāmīti yojanā. Piṭakaṃ gantho sampadīyati etassāti piṭakasampadānaṃ, ganthassa uggaṇhanato tena piṭakassa uggaṇhanakabhāvena, kenaci ganthānusārena evaṃ na vadāmīti attho. Brahmassa seṭṭhassa dhammassa cariyaṃ vācasikaṃ pavattatīti brahmacariyaṃ, dhammadesanā. Bhāvitena maraṇassa sabbaso bhāgena vippahānena maraṇapariccāgīnaṃ. Te ca khīṇajātikāti āha “khīṇāsavāna”nti.

Dasadhā dasāti dasakkhattuṃ dasa. Aññanti pañcasatādhikasahassato aññaṃ. Puññabhāginoti vivaṭṭanissitapuññaṃ bhāgino tassā desanāya ettakā sattā jātāti gaṇetuṃ ahaṃ na sakkomīti dasseti. Brahmadhammadesananti brahmunā vuttaṃ āha.

Andhakavindasuttavaṇṇanā nīṭṭhitā.

4. Aruṇavatīsuttavaṇṇanā

185. Abhibhū sambhavoti tesaṃ dvinnaṃ mahātherānaṃ nāmāni. Tesaṃ vibhāgaṃ dassetuṃ “tesū”tiādi vuttaṃ. Ete dve tassa bhagavato aggasāvakaṃti dasseti. Avajjhāyanti heṭṭhā katvā cintenti. Khiyyanti taṃ lāmakato cintetabbataṃ pāpenti pāpakataṃ karonti. Vitthārayanti tameva lāmakato cintetabbataṃ vepullaṃ pāpentā. Sabbe pāsāṇḍā attano attano samaye siddhante sabbe devamanussā attano attano samaye paṭilābhe paṭiladdhaatthe purisakāraṃ vaṇṇayanti yojanā.

Ārambhavīriyanti maccusenāsaṅkhātakilēsadhunane ārambhavīriyaṃ, yā “ārambhadhātū”ti vuccati. Nikkamavīriyanti kosajjapaṭipakkhabhūtaṃ vīriyaṃ, yā “nikkamadhātū”ti vuccati. Payogaṃ karoṭhāti paraṃ paraṃ ṭhānaṃ akkamanato tatopi balavataraṃ bhāvanābhīyogaṃ pavattethāti attho. Tenāha “parakkamathā”ti. Kilesasenā nāma rāgādikilesasamūho, so maraṇapaccayabhāvato “maccuno senā”ti vuccati. Tañhi sandhāya vuttaṃ “mahāsenena maccunā”ti. Khandhānaṃ paṭhamābhiniḍḍanti jāti, tadanāṃ pana tesaṃ paṭipāṭi pavattaṃ saṃsāroti adhippāyenāha “jātiṇca saṃsāraṇcā”ti. Yasmā “ekampi jātiṃ dvepi jātiyo”tiādisu tasmīṃ tasmīṃ bhavē ādānanikkhepaparicchinnaṃ khandhappavatti “jāti”ti vuccati, sā eva yāva parinibbānā aparāparaṃ pavattamāno saṃsāro “ito cito saṃsāraṇa”nti katvā, tasmā āha “jātisaṅkhātā vā saṃsāra”nti. Paricchedanti pariyosānaṃ. Obhāsaṃ pharīti sambandho. Ālokaṭṭhāneti attanā kataālokaṭṭhāne. Ālokaṭṭhānaṃ natthīti andhakāraṭṭhāne ālokaḍḍanaṃ viya ālokaṭṭhāne ālokaḍḍanaṃ natthi. Tasmā tesaṃ sattānaṃ “kiṃ āloko ayaṃ, kassa nu kho ayaṃ āloko”ti?

Vicinantānaṃ cintentānaṃ. Sabbeti saḥassilokadhātuyaṃ sabbe devamanussā. Osaṭṭāya parisāyāti dhammassavanatthaṃ sabbosaṭṭāya paricitapariṇāyāya parisāya. Saddaṃ suṇiṃsūti na kevalaṃ saddameva suṇiṃsu, atha kho atthopīti yathādhīpeto tesāṃ pakatisavanupacāre viya pākaṭo ahosi, tisahassilokadhātumaṃ viññāpesīti.

Aruṇavatīsuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Parinibbānasuttavaṇṇanā

186. Evaṃ taṃ kusiṇārāya hotīti yathā anurodhapurassa thūpārāmo dakkhiṇapacchimadisāyaṃ, evaṃ taṃ uyyānaṃ kusiṇārāya dakkhiṇapacchimadisāyaṃ hoti. Tasmāti yasmā nagaraṃ pavisitukāmā uyyānato upecca vattanti gacchanti etenāti upavattananti vuccati, tasmā. Tanti sālāpantibhāvena tṭhitaṃ sālavanaṃ. Antarenāti vemajjhe. Appamajjanaṃ appamādo, so pana atthato ñāṇūpasamhitā sati. Yasmā tattha satiyā byāpāro sātisayo, tasmā “satiavippavāsenā”ti vuttaṃ. Appamādapadeyeva pakkhipitvā abhāsi atthato tassa sakalassa buddhavaṇṇanassa saṅgaṇhanato.

Jhānādīsu citte ca paramukkaṃsagatavasābhāvatāya “ettake kāle ettakā samāpattiyo samāpajjitvā parinibbāyissāmī”ti kālapariṇāsaṃ katvā samāpattisamāpajjanaṃ parinibbānaparikammanti adhippetāṃ. Theroti anuruddhatthero.

Ayampi cāti yathāvuttapañcasatṭhiyā jhānānaṃ samāpannakathāpi saṅkhepakathā eva. Kasmā? Yasmā bhagavā tadā devasikaṃ vaḷaṇṇanasamāpattiyo sabbāpi aparihāpetvā samāpajji evāti dassento “nibbānapuraṃ pavisanto”tiādimāha. Catuvīsati...pe... pavisitvāti ettha keci tāva āhu “bhagavā devasikaṃ dvādasakoṭṭisatasahassakkhattumaṃ mahākaruṇāsamāpattiṃ samāpajjati, dvādasakoṭṭisatasahassakkhattumeva phalasamāpattiṃ samāpajjati, tasmā tadāpi catuvīsatikoṭṭisatasahassasaṅkhā samāpattiyo samāpajjati. Vuttañhetāṃ bhagavatā ‘tathāgataṃ, bhikkhave, arahantaṃ sammāsambuddhaṃ dve vitakkā bahulaṃ samudācaranti khemo ca vitakko paviveko ca vitakko’ti. Khemo hi vitakko bhagavato mahākaruṇāsamāpattiṃ pūretvā tṭhito, pavivekavitakko arahattaphalasamāpattiṃ. Buddhānaṃ hi bhavaṇṇaparivāso lahuṃ matthakappatto samāpattīsu vasābhāvo, tasmā samāpajjanavutṭhānāni katipayacittakkaṇeheva ijjhanti. Pañca rūpāvacarasamāpattiyo catasso arūpasamāpattiyo appamaññāsamāpattiyā saddhiṃ nirodhasamāpatti arahattaphalasamāpatti cāti dvādaśe samāpattiyo bhagavā paccekaṃ divase divase koṭṭisatasahassakkhattumaṃ purebhattaṃ samāpajjati, tathā pacchābhattanti evaṃ catuvīsatikoṭṭisatasahassasaṅkhā devasikaṃ vaḷaṇṇanakasīṇasamāpattiyo”ti.

Apāre pañāhu “yaṃ taṃ bhagavatā abhisambodhidivase pacchimaṃ paṭiccasamuppādaṅgamukhena paṭilomanayena jarāmaraṇato paṭṭhāya ñāṇaṃ otāretvā anupadadhammavipassanaṃ ārabhantaṃ yathā nāma puriso suviduggaṃ mahāgahanaṃ mahāvanaṃ chindanto antarantarā nisānasilāyaṃ pharaṇaṃ nisitaṃ karoti, evamevaṃ nisānasilāsadiṣṭiyo samāpattiyo antarantarā samāpajjitvā ñāṇassa tikkhavisadabhāvaṃ sampādetumaṃ anulomapaṭilomato paccekaṃ paṭiccasamuppādaṅgesu lakkaṇakkoṭṭisamāpattisamāpajjanavasena sammāsanañāṇaṃ pavatteti, tadanusārena bhagavā buddhabhūtopi anulomapaṭilomato

paṭiccasamuppādaṅgamukhena vipassanāvasena divase divase
lakkhakoṭīphalasamāpattiyo samāpajjati, taṃ sandhāya vuttaṃ,
'catuvīsati koṭīsatasaḥsaṅkhā samāpattiyo pavisitvā'''ti.

Imāni dvepi samanantarāneva paccavekkhaṇāyapi yebhuyyena nānantariyakatāya
jhānapakkhikabhāvato. Yasmā sabbapacchimam bhavaṅgacittam tato tato cavanato
''cuti''ti vuccati, tasmā na kevalam ayameva bhagavā, atha kho sabbepi sattā
bhavaṅgacitteneva cavantīti dassetuṃ ''ye hi kecī''tiādi vuttaṃ. Dukkhasaccenāti
dukkhasaccapariyāpannena cuticittena kālam kālakiriyam karonti pāpuṇanti,
kālagamanato vā karonti peccāti.

Paṭibhāgapuggalavirahito sīlādiguṇehi asadisatāya sadisapuggalarahito. Saṅkhārā
vūpasammanti etthāti vūpasamoti evam saṅkhātam ñātam kathitam nibbānameva
sukhanti. Lomahaṃsanakoti lomānam haṭṭhabhāvāpādano. Bhiṃsanakoti
avītarāgānam bhayaṇakoti āsi ahoṣi. Sabbākāravaraṇūpeteti sabbehi ākāravarehi
uttamakāraṇehi sīlādiguṇehi samannāgate. Asaṅkuṭitenāti akuṭitena
vipphārikābhāvato. Suvikasitenevāti pītisomanassayogato suṭṭhu vīkasitena.
Vedanam adhiṇvāsesi sabhāvasamudayādito suṭṭhu paññātattā. Anāvaraṇavimokkho
sabbaso nibbidabhāvo. Tenāha ''apaññattibhāvūpagamo''ti. Pajjotanibbānasadisoti
padīpassa nibbānasadisoti tattha vilīyitvā avatṭhānābhāvato.

Parinibbānasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

Dutiyavaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

Sāratthappakāsinīyā saṃyuttanikāya-aṭṭhakathāya

Brahmasaṃyuttavaṇṇanāya līnatthappakāsanā samattā.

ABOUT THIS TRANSLATION

This translation is part of the PaliVerse Project - the first complete, unified English translation of the Pāli Canon together with its Commentaries (Aṭṭhakathā) and Subcommentaries (Tīkā), accompanied by interactive study tools. PaliVerse is an ongoing project. The AI translations are continuously improved through experts' revisions and feedback. This text is the latest translation as of the date of download.

PDF Creation Date: 14 September 2026

HOW TO CITE

PaliVerse (2026). Subcommentaries. The Canon of Discourses - Subcommentaries. 3. The Collection of the Connected Discourses - Subcommentaries. 1. Subcommentary on the Book with Verses. 6. Connected Discourses with Brahmās Retrieved from paliverse.org

© 2026 The PaliVerse Project · All Rights Reserved
Centre for Study and Practice of Theravāda Buddhism
Civic Non-Profit Company registered in Greece
This PDF may be freely distributed for study and practice.

PaliVerse.org